

Nesirden Nazma Aktarma Geleneği ve Abdî'nin Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin Evlenmelerini Anlatan Mesnevisi: Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ

Seydi KİRAZ*
Emrah BİLGİN**

Öz

Türk edebiyatında telif ya da tercüme yazılmış olan eserler içerisinde daha sonraki bir dönemde yeniden inşa edilmiş olan metinler vardır. Bu eserlerin aslı Türkçe ve mensur olduğu hâlde yine Türkçe ancak nazma aktarılmış olan örnekleri bulunmaktadır. Bu türdeki eserler incelendiğinde aktarım sürecinde kimi zaman kaynak metinde olan bazı bölümlerin çıkarıldığı kimi zaman da kaynak metinde olmayan yeni bölümlerin eklendiği anlaşılmaktadır. Çoğu dinî muhtevalı olan bu tür eserlerin nazma aktarılmasındaki gayretin ise genellikle pedagojik amaçlı olduğu görülmektedir. Edebiyat sahası ile birlikte çeviribilim alanına da katkı sağlaması amaçlanan bu çalışmada öncelikle bu zamana kadar yapılan çalışmalardan istifade edilerek Türk-İslâm edebiyatında nesirden nazma aktarılan eserlerin içerisinde hangilerinin değerlendirilebileceği tartışılmış ve tespit edilen dört eser daha listeye eklenmiştir. Çalışmada söz konusu edilen eser, İslâmî edebiyatın gelişim sürecinde kimi ilkleri bünyesinde barındıran Kadı Darîr'in *Sîretü'n-nebî* adlı mühim eserinin Hz. Peygamber'in evliliği ile ilgili kısmının 16. asır şairlerinden Abdî tarafından nazma aktarılmasıyla oluşmuştur. Bu çalışmada Abdî'nin *Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ* adını verdiği mesnevisi ayrıntılı bir biçimde incelenecek ve söz konusu eserin transkripsiyonlu metni ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslâm Edebiyatı, nesirden nazma aktarma, Kadı Darîr, Abdî, Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ, Hz. Hatice.

* Doç. Dr., Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı Bölümü, Çorum, Türkiye.

Elmek: seydikiraz.27@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4941-3909>.

** Dr. Öğr. Üyesi, Ardahan Üniversitesi, İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ardahan, Türkiye.

Elmek: bilginemrah@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7221-8573>.

Geliş Tarihi / Received Date: 30.01.2022
Kabul Tarihi / Accepted Date: 27.02.2022

DOI: 10.30767/diledeara.1065210

The Tradition of Transferring From Prose to Nazma and Abdī's Prophet and Hatice's Masnawi Describing Their Marriage: Hikāyet-i Tezvīc-i Sultān-ı Enbiyā

Abstract

Among the works that were copyrighted or tran The Tradition of Transferring From Prose to Nazma and Abdī's Prophet. Prophet and Hz. Hatice's Masnawi Describing Her Marriage: Hikayet-i Tezvīc-i Sultan-ı Enbiyāslated in Turkish literature, there are works that were reconstructed in a later period. Although the originals of these works are in Turkish and in prose, there are examples that have been translated into Turkish but in verse. When this type of works are examined, it is understood that sometimes some parts of the source text were removed during the transfer process, and sometimes new parts that were not in the source text were added to the work. It is seen that the effort in transferring such works, most of which have a religious content, to verse is generally for pedagogical purposes. In this study, which is aimed to contribute to the field of translation studies as well as the field of literature, first of all, it was discussed which of the works transferred from prose to verse in Turkish-Islamic literature could be evaluated by making use of the studies done so far, and four more identified work was added to the list. The work, which is the subject of the study, is based on the important work of Qadī Darīr called *Sīretü'n-nebī*, which includes some firsts in the development process of Islamic literature. It was formed by transferring the part about the marriage of the Prophet to verse by Abdī, one of the 16th century poets. In this study, Abdī's work called *Hikāyet-i Tezvīc-i Sultān-ı Enbiyā* will be examined in detail and the transcribed text of the work will be revealed.

Keywords: Turkish-Islamic Literature, transfer from prose to verse, Qadī Darīr, Abdī, *Hikāyet-i Tezvīc-i Sultān-ı Enbiyā*, Hz. Hatice.

Extended Summary

In the Turkish-Islamic tradition, it is seen that some prose Turkish work of scientific or educational quality was later transferred to verse. Although there are reasons such as the verse being a poet and the desire to show her ability to write poetry, the existence of a tradition of transferring training subjects in verse, the most important factor here should be the content of the work.

From all the identified works, it is understood that there are many works that felt the need to be transferred to verse even though they were written as prose before. Twenty-nine works that can be evaluated in Turkish-Islamic literature have been determined. Of course, the number of works is likely to increase over time. On the other hand, when the content of the works transferred from prose to verse is examined, it is understood that most of them have religious-moral content. In addition, the reasons for transferring such works to verse are also given in the reasons for copyright.

Some important findings have been made with this study conducted about Abdî's *Hikāyet-i Tezvîc-i Sultān-ı Enbiyā masnavî*. These findings are about Abdî, whose life and works are not well known, the content and style of his works, his work that is the subject of study and Qadi Darîr.

In the first part of the study, firstly, brief information is given about the reasons why Turkish prose works can be transferred to verse. Then, by making use of the studies on this subject, it was discussed which of the works in hand could be evaluated within the tradition of Turkish-Islamic literature. Four more works were added to the list obtained from the studies conducted in this field, thus contributing to the list of works transferred from prose to verse in our literature. In the second part, concise information is given about the name of the author, his life and works. In the third chapter, information is given about the name of the work, the reason for its copyright and its date, verse form, literary genre, orthographic features, meter, composition and content features, content source and copy description. Finally, the transcription of the work is presented in this section.

The work is named as *Hikāyet-i Tezvîc-i Sultān-ı Enbiyā*, which also forms the title of the text. Apart from the title, there is no information about the name of

the work. The author's reading of Qadi Darīr's Sīretü'n-nebī was effective in the writing of the work. Abdī said that when he finished the chapter on the marriage of the Prophet in Sīretü'n-nebī in his work, a meaning arose in his heart. Thereupon, he transferred the relevant part of the work to verse. The poet limited the subject to the marriage of the Prophet and his wife, Hatice. It is thought that the work was copyrighted in 917/1511. The work is written entirely in masnavi verse and consists of 347 couplets. In addition, it should be accepted as an example of the restricted type of prophetic biography. In the work, the classical composition features in the works written in the form of masnavi verse were not followed. The first five couplets of the masnavi are considered as the reason for copyright. In this first chapter, it is stated that Abdī, who read the bets of the Prophet and his wife from Sīretü'n-nebī of Qadi Darīr, decided to transfer this subject to verse.

With this study, three more works that were not mentioned in two previous studies about Abdī were revealed, and it was determined that the poet had four works in total. All of the identified works of the poet are in the form of masnavi verse.

All of the identified works of the author were transferred to verse by making use of prose works. In this context, it has been determined that the masnavi named Hikāyet-i Tezvīc-i Sultān-ı Enbiyā, which is the subject of the study, was transferred into verse from the prose work of Qadi Darīr named Sīretü'n-nebī. Since the content of the other works of the author is taken from the prophetic biography, it has been revealed that this type is the author's field of interest.

Another determination made by this study is related to Qadi Darīr and his work in the sirah type. In Abdī's works, the influence of Qadi Darīr's work in the sirah type is quite evident. This situation not only shows the influence of Qadi Darīr on the poet, but also shows that the influence of Qadi Darīr in literature emerges in the short term. Here, another research problem arises. It will be possible to conduct a detailed research on the effect of Qadi Darīr.

Giriş

Türk-İslâm geleneği içerisinde dinî muhtevalı ve bilhassa tefsir, fıkıh, hadis, kelâm, tasavvuf, tecvide dair ilmî ya da talimî nitelikli mensur eserler, manzum olarak tercüme edildiği gibi bu alanlardaki nesren yazılmış kimi Türkçe eserler de daha sonra nazma aktarılmıştır. Arapça ya da Farsça mensur eserlerin nazma çevirilmesindeki sebeplerle Türkçe mensur bir eserin nazma aktarılmasındaki nedenler arasında bir benzerlik görülmektedir. Her ne kadar bu hususta ilk olarak mensur bir bilginin nazmen aktarılmak istenmesi ve müellifin şairlik kabiliyetini gösterme arzusu akla gelse de dinî hususların kolayca ezberlenebilmesini ve böylece akılda uzun süre tutulabilmesini sağlama isteği gibi pedagojik sebepler de etkili olmuştur.

Edebiyat sahasına yönelik çalışmalarda nesirden nazma aktarılan eserler ile alakalı çok sayıda metin incelemesi yapıldığı görülmektedir. Ancak kimi çalışmalar daha geniş bir çerçevede araştırma problemine yaklaşmış ve nesirden nazma aktarılan eserlerin bir listesi verilmiştir. Tespit edilebildiği kadarıyla şimdiye kadar Ferdi Kiremitçi (2013) ile Esmâ Erbil'in (2020) bu alanda çalışmalar yaptıkları görülmüştür. Kiremitçi, çalışmasında nesirden nazma aktarılmış 8 eser hakkında bilgi vererek Rûmî Efendi'nin Sâdikî tarafından manzum hâle getirilmiş Türkçe mensur akaid risalesini incelemiştir. Erbil ise daha geniş kapsamlı bir çalışma yapmış; dil ve edebiyatın gelişim sürecinde nesirden nazma aktarılmış olan 30 eser tespit etmiştir. Eserlerin tamamı hakkında bilgi veren yazar ayrıca meçhul bir nâzım ya da mütercimim *Nazm-ı Risâle-yi Rûmî* adlı eserinin diliçi çeviri bağlamında incelemesini yapmıştır.

Bu çalışmada nesirden nazma aktarılan eserler listesine yeni eserler eklenmiştir. Bu eserlerin tamamı el-Hâc Abdî Efendi'ye (15-16. yy.) aittir. "Müellifin mesnevi nazım biçimiyle yazılan eseri hakkında yapılmış iki çalışma tespit

edilmiştir. Bu çalışmalardan birincisi bir kitap bölümü (Yekbaş, 2012), ikincisi ise... kitap bölümünü de içine alan bir yüksek lisans tezi (Kurt, 2015a) olarak çalışılmıştır.

Çalışmanın ilk bölümünde öncelikle Türkçe mensur eserlerin hangi gerekçelerle nazma aktarılmış olabilecekleri ile ilgili kısa bilgiler verilmiş, ardından bu konuda yapılmış çalışmalardan istifade edilerek eldeki eserlerin hangilerinin Türk-İslâm edebiyatı geleneği içerisinde değerlendirilebileceği tartışılmış, elde edilen listeye dört eser daha eklenerek edebiyatımızda nesirden nazma aktarılan eserlerin listesine katkıda bulunulmuştur. İkinci bölümde müellifin adı, hayatı ve eserleri hakkında muhtasar bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde ise eserin adı, telif sebebi ve tarihi, nazım şekli, edebî türü, imla özellikleri, vezni, tertip ve muhteva özellikleri, muhteva kaynağı ve nüsha tavsifi hakkında bilgi verilmiş; son olarak transkripsiyonlu metni sunulmuştur.

1. Türk-İslâm Edebiyatında Pedagojik Bir Gayret: Mensur Eserleri Nazma Aktarma Geleneği

Dil ve kültürün canlı ve doğal birer varlık olmalarının yanında millî, tarihî ve sürekli olmaları gibi pek çok ortak özellikleri vardır. Her ne kadar özlerinde bir değişim olmazsa da bu iki mühim unsur, uyumlu ve dengeli bir takım tarihî gelişimleri bünyelerinde barındırmaktadır. Bu değişimlerin bir kısmı da irfan geleneği içerisinde Türk-İslâm edebiyatı metinlerinde görünmektedir.

İçinde bulunduğumuz dönemde Türk-İslâm literatüründe kaleme alınmış olan pek çok metnin hem anlaşılabilmesi hem de çeşitli disiplinlerin istifadesine sunulabilmesi için eserlerin diliçi çevirileri yapılmaktadır. Ancak bu durum sadece içinde bulunduğumuz zamanın araştırmacıları tarafından gerekli görülmemiş, geçmiş dönemin kimi şairleri tarafından da elzem görülmüştür. Bu nedenle daha önce Türkçeye mensur olarak tercüme edilen ya da Türkçe telif edilen kimi eserlerin yine Türkçe nazma aktarıldığı görülmektedir.

Âmil Çelebioğlu (1998, s. 350), dinî muhtevalı eserlerin manzum olarak yazılmış olmasının sebeplerini nâzımın şair oluşu ve şiir yazma kabiliyetini gösterme arzusu, kimi tercüme eserin aslının da manzum olması, talimî konuların nazmen aktarılması geleneğinin var olması, nazire yazma geleneği ve manzum eserlerin kolay okunup ezberlenebilmesi olarak belirtmiştir. Ancak yine de Türkçe mensur bir eserin nazma aktarılmasındaki en önemli unsur, eserin muhtevası olmalıdır. Zira şairin dinî bir konuda eser kaleme almak istemesi, dinin hususlarını anlatma isteği ile alakalıdır.

Türk-İslâm edebiyatında XIV. yüzyılda başladığı düşünölen nesir yoluyla yazılmış eserlerin nazma aktarılmasına dair çalışmaların XV. yüzyılla birlikte artış gösterdiği anlaşılmaktadır (Kiremitçi, 2013, s. 1502). řu ana kadar yapılan araştırmalarda tespit edilebilen mensur Türkçe telif ya da tercüme eserlerin nazma aktarılmış olanları; Mes'üd bin Ahmed'in *Manzûm Kelîle ve Dimne Tercümesi*, Hatîboğlu'nun *Letâyifnâme* (Sevinçli, 2007), *Nazm-ı Makâlât-ı Hacı Bektaş-ı Velî* (Coşan, 1986; Yılmaz, Akkuş ve Öztürk, 2021) ve *Ferahnâme* (şahin, 1993) adlı eserleri, Abdî'nin *Fezâ'il-i Hulefâ-yı Râşidîn ve Hasâ'il-i Çehâr-yâr-i Güzîn*, *Hikâyet-i Mikdâd bin Esved*, *Hikâyet-i Tezvic-i Sultân-ı Enbiyâ* ve *Hikâyet-i Ashâb-ı Fîl* mesnevileri,¹ Firdevsî-yi Rûmî'nin *Vilâyetnâme-yi Hacı Bektaş-ı Velî*'si (Köksal, 2018), Güvâhî'nin *Pendnâme*'si (Hengirmen, 1983), Yetim'in *Lüccetü'l-ahbâr*'ı, Cemâlî'nin *Risâle-yi Durûb-ı Emsâl*'i (Ceyhan & Koşik, 2006), Hüseyin bin Ahmed Sirozî'nin *Kitâb-ı Câmî'u'l-envâr 'alâ-Tefsîri'l-ihlâs*'ı (Düzenli, 2014), adı bilinmeyen bir nâzım ya da mütercimin *Nazm-ı Risâle-yi Rûmî*'si (Kiremitçi, 2013; Erbil, 2020), Bahtî'nin *Manzûme-yi Vasiyyetnâme-yi Birgivî*'si (Özyaşamış şakar, 2005), Kuloğlu şeyh Hacı İlyâs'ın *Dîvân-ı Mesâbih*'i (Adıgöznel, 2018), Simkeşzâde Feyzî'nin *Cevâbnâme-yi Mevlânâ-yı Mukaddis*'i (Coşkun, 1997, ss. 209-221), Simkeşzâde Feyzî'nin *Mi'râcnâme-yi Resûl-i Ekrem*'i (Coşkun, 1997, ss. 193-208), Hıfzî'nin *Manzûme-yi Emsâl*'i (Ceyhan, 2010), Râşih'in

¹ Abdî'nin eserleri hakkında aşağıda bilgi verilecektir.

Ashâb-ı Kehf Mesnevîsi (Yekbaş, 2013), Şumnuhu Hâfız Hilmi Efendi'nin *Tecvîd-i Manzûm* (Yılmaz, 2020) ve *Manzûme-yi Şurûtu's-salât* adlı eserleri, Dârendeli Bekâyî'nin *Nazm-ı Battalnâme'si* (Paçacıoğlu, 1993) ve *Kitâb-ı Kerbelâ'sı* (Türkoğlu, 2012), Mehmed Şerîfi'nin *Tuhfe-yi Şerîfi adlı eseri* (Demir, 2019), Ramazanzâde Abdünnâfi İffet Efendi'nin *Kitâb-ı Nâfi 'u'l-âsâr Nevbâve-yi Simârü'l-esmâr'ı* (Bülbül, 2012), Ruhsatî'nin *Manzûm Uğru ile Kadı Hikâyesi* (Kaya, 2009), Hamâmizâde Mehmed İhsân'ın *Dîvân-ı İhsân'ı* (İsen & Canım, 1989) ve İhracızâde İsmail Hakkı Toprak'ın *Mevlid-i Şerîfi* (Yıldız & Toparlı, 2020) şeklinde sıralanabilir.²

Adı anılan eserlerin dışında Bâbü'r'ün *Risâle-yi Vâlidîyye Tercümesi* (Bilkan, 1999) mesnevisi, Anadolu sahasında değil, Çağatay sahasında değerlendirilebilecek bir metindir. Ayrıca Türk-İslam edebiyatı yerine daha çok Klasik Türk Edebiyatı alanında ele alınabilecek eserler de vardır. Muhammed'in *Işknâme'si* (Yüksel, 1965) ve Vardarlı Fazlî'nin *Mahzenü'l-esrâr'ı* (Benli, 2019), bu tür eserlerdendir. Diğer yandan yine nesirden nazma aktarılan; ancak muhtevası farklı olan başka eserler de vardır. Üsküdarlı Mustafa Efendi'nin *Mecmû'atü't-tib* (Şentürk & Kartal, 2005, s. 370; Kiremitçi, 2013, s. 1503), Nidâî'nin *Dürr-i Manzûm* ve Muhyiddîn Mehî'nin *Müfid* (Kaya Gözlü, 2009) adlı eserleri de tıp ilmine dair kaleme alınmış kaynaklardır.

Bahsedilen eserlerden daha önce mensur olarak kaleme alınmış ve nazma aktarılma gereği hissedilmiş çok sayıda metin olduğu görülmektedir. Elbette zamanla eser sayısının artması muhtemeldir. Diğer yandan nesirden nazma aktarılan eserlerin muhtevası incelendiğinde çoğunun dinî-ahlakî içerikli olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu tür eserlerin nazma aktarılmasının gerekçeleri de yine sebep-i telif bölümlerinde verilmektedir.³

Çalışmanın bu bölümünden sonra Abdî'nin Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin evlenmelerinin anlatıldığı mesnevisi üzerinde durulacaktır. Bu kutlu düğün, edebî ve tasavvufî çalışmalarda yüksek lisans tezi (Tursun, 2010; Garip, 2010; Uysal, 2010; Öztürk, 2016, Eraslan, 2016, Köse, 2017; Soycan,

² Abdî'nin eserleri dışındaki eserler hakkında bilgi için ayrıca bk. Erbil, 2020, ss. 41-102.

³ Bu konuda bilgi için bk. Erbil, 2020, ss. 41-102. Ayrıca bu konuda Abdî'nin eserleri incelenirken de bilgi verilecektir.

2018); makale olarak (Karahan, 1979; Topbaş-Selçuk, 2019; Kızıltaş, 2020; Nazik, 2021) ve sempozyum bildirilerinde (Özköse, 2015; Süer, 2015; Çorak, 2018) çeşitli yönleriyle incelenmiştir.

2. El-Hâc Abdî Efendi

2.1. Adı

Eserlerinde yer alan kimi bilgilerden 16. asır şairi olduğu anlaşılan müellifin adı ile ilgili bilgi eserlerinden öğrenilebilmektedir. Örneğin *Çehâr-yâr-ı güzîn* muhtevalı eserinin başında “nâzım-ı şehîr ve řâ’ir el-Hâc ‘Abdî Efendi” ibaresi vardır (Kurt, 2015a, s. 18). Müellif ayrıca hem bu eserinde hem de *Hikâyet-i Ashâb-ı Fil* adlı eserinde ismini Hâcî ‘Abdî şeklinde belirtmiştir (Yekbaş, 2012, s. 427; el-Hâc Abdî Efendi, 917/1511., s. 249a).

2.2. Hayatı

Müellifin hayatına dair birincil kaynaklar içerisinde bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle hayatı ile alakalı bilgi, şimdilik ancak eserlerinden çıkarılabilmektedir. Onun eserlerini 16. asrın ilk çeyreğinde verdiği düşünülürse, 15. asrın ikinci yarısında doğduğu tahmin edilebilir (Yekbaş, 2012, s. 329). şair, menâkıbnâme türündeki eserini İzmir’in Tire ilçesinde tamamladığını belirtmiştir. Bundan dolayı şairin bir dönem Tire’de bulunduğunu söylemek mümkündür (Kurt, 2015a, s. 18).

2.3. Eserleri

Abdî’nin dört eseri olduğu tespit edilmiştir. Bu eserlerin tamamı, mensur eserlerden nazma aktarılmıştır.

2.3.1. Fezâ’il-i Hulefâ-yı Râşidîn ve Hasâ’il-i Çehâr-yâr-i Güzîn

Eser hakkındaki ilk çalışma Hakan Yekbaş (2012) tarafından yapılmıştır. Eser, Milli Kütüphane Yz A 2664 numarada kayıtlıdır. *Fî-beyân-ı Mevlûd-i*

Hazret-i Fâtımatü'z-zehrâ bint Muhammedü'l-Mustafâ sallallâhu aleyhi ve sellem başlığından anlaşıldığı üzere çalışmanın muhtevası Hz. Fatıma'nın doğumudur. Bir mecmua içerisinde bir risale halinde tespit edilen kısımda dört halife ile ilgili bahisler yoktur. Yapılan araştırmada Hakan Yekbaş'ın çalıştığı kısmın aslında daha sonra Aynur Kurt tarafından yapılacak çalışmanın farklı bir nüshası olduğu anlaşılmıştır.

Eser dair ikinci çalışma Aynur Kurt'a ait olup Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi'nde İslâmî El Yazmaları Bölümü Cod. Turc. 055'te kayıtlıdır. Mesnevi nazım şekliyle yazılmış olan eser, *menâkıbnâme* türünün bir örneğidir. Aruzun *fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün* kalıbıyla yazılmıştır. 2144 beyitten oluşmaktadır. Eserin kaleme alınmasının maksadı, dört halifenin etkin bir biçimde tanıtılması ve onların güzel vasıflarının herkesçe bilinmesinin istenmesidir (Kurt, 2015b, s. 111). Eser, Hicri 920 yılı Zilhicce ayının sonlarında (1515 Şubat'ının ilk yarısında) İzmir'in Tire ilçesinde tamamlanmıştır (Kurt, 2015a, s. 18).

Eserin üçüncü nüshası, Hacı Selim Ağa Yazma Eserler Kütüphanesi Kemankeş Koleksiyonu'nda 411 arşiv numarası ile kayıtlıdır. Bu nüsha ile Leipzig Üniversitesi'ndeki nüsha arasında özellikle bölümlerin başlıklandırılmasında bazı farklılıkların olduğu görülmüştür. Leipzig Üniversitesi Kütüphanesi nüshasındaki başlıklar umumiyetle "Hikâyet-i Uhrâ" olarak verilirken Hacı Selim Ağa Yazma Eser Kütüphanesi nüshasında ise geneli ifade eden başlıklar yerine konunun muhtevasına göre farklı adlar verilmiştir: "Nüshanın 178a sayfasında "Hikâyet-i Fâtıma Ana Hazretinüñ Velâdet ü Tezvîci ve Vilâyeti". Son olarak Yekbaş'ın çalışmasında yer alan ilk 14 beyitlik kısım ise bu metinde yoktur.

2.2.2. Hikâyet-i Ashâb-ı Fîl

Hacı Selim Ağa Yazma Eser Kütüphanesi'nden bir nüshası bulunan metin, yazmanın 213b-249b sayfaları arasındadır. Aruzun *fâ' ilâtün fâ' ilâtün*

fâ 'ilün kalıbıyla yazılmış eser, 799 beyitten oluşmaktadır. Müellif eserin başında Darîr'in *Sîretü 'n-nebî* adlı eserini okurken eserin muhtevasını bulduğunu belirtmiştir (b. 22).⁴

2.2.3. Hikâyet-i Mikdâd bin Esved

Eser; Mekke'de İslâm'ı kabul edenlerin ilklerinden olan ve Mikdâd bin Amr, Mikdâd bin Esved veya İbnü'l-Esved olarak tanınan sahabe hakkındadır (Ertürk, 2005, ss. 49-50). Hacı Selim Ağa Yazma Eserler Kütüphanesi'nden elde edilmiş nüshada 250a-294a sayfaları arasında yer almaktadır.⁵

Eser, 978 beyitten oluşmaktadır ve aruzun *mefâ 'ilün mefâ 'ilün fe 'ülün* kalıbıyla yazılmıştır. Abdî, eserinin başında siyerden Hz. Peygamber'in mucizelerinden bahsedilen latif bir rivayet okuduğunu (b. 49-51), bu rivayetin dinleyen kimselerce beğenildiğini ve nazma çekilmesinin istendiğini (b. 52-53) belirtmiştir. Bu sayede şair de dua ile anılacaktır (b. 54).

Müellif, eserin başında belirttiği siyerin hangi eser olduğunu ve bu vesile ile eserin kaynağını da son beyitlerin birinde belirtmiştir.

Lisânından Darîrün böyle taḥrîr / Olunmuşıdı kılduḡ size taḡrîr (b. 950)

Bu beyitten sonra eserin türü ile alakalı olabilecek başka bilgiler de vermiştir.

Bu nâme mu'cizedür hem ġazâvet / Gine ma'şûḡ u 'âşîḡ hem ḡikâyet (b. 951)

2.2.4. Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ

Eser, Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile evliliği hakkındadır. Adı geçen eserle ilgili tespit ve tahliller aşağıdaki şekildedir.

4 Eser, Firdevs Darmancı tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmaktadır.

5 Eser, Fatih Yaman tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmaktadır.

3. Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ Mesnevisi

3.1. Adı

Eser, aynı zamanda metnin başlığını oluşturan *Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ* (294b) olarak adlandırılmıştır. Başlığın haricinde eserin ismiyle ilgili bir bilgiye yer verilmemiştir.

3.2. Telif Sebebi

Eserin yazılışında Erzurumlu Darîr'in (14. yy.) *Sîretü'n-nebî* adlı kitabının okunması etkili olmuştur. *Sîretü'n-nebî*'de Hz. Peygamber'in evliliği ile ilgili bahsi okuyan Abdî, gönlüne doğan bir mana üzerine bu bölümü nazma çekmiştir. Şair, konuyu Hz. Peygamber ve Hz. Hatice'nin evliliğiyle sınırlanmıştır (b. 1-5).

3.3. Telif Tarihi

Eserin telif tarihiyle ilgili bilgiye şairin bir önceki mesnevisi olan *Hikâyet-i Mişkād bin Esved İmāna Geldügi ve Miyāseyi Alduğı* (250a) adlı eserinden ulaşılmıştır. Eser, 917/1511 yılında telif edilmiştir. Telif yılı, eserde Kızılbaş İsyanı, tarihlerde ise Şahkulu İsyanı (M. 1511) olarak anlatılan hadiseyle ilişkilendirilerek bildirilmiştir:

Тоқуз yüz он yidi geçmişidi sāl / Resülün hicretinden dindi bu fāl
 Hüruc itmişidi ol yıl Kızılbaş / Kırup sünnileri çok kesdiler baş (b. 956-957)

3.4. Nazım Şekli ve Edebî Türü

Eser, baştan sona mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır. 347 beyitten oluşan eserde Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile evliliği ele alındığından mesnevi, konusu sınırlandırılmış manzum bir siyer örneği olarak kabul edilmelidir.

3.5. İmlâ Özellikleri

Eserde “şād” ve “peder” kelimelerindeki dal (ﺀ) harfi umumiyetle zel (ﺀ) ile yazılmıştır: Şāzumān oldı kıtı ol mu‘ teber (b. 23) Ol Muhammed şāzusına şāz ider (b. 65), Nesl-i Hāşimdür olar da i pezer (b. 184). Farsçada olumsuzluk anlamı veren “bī” ön eki “bey” olarak yazılmıştır: bey-şumār, bey-‘uyüb, bey-gümān... (b. 133, 237, 275).

Zarf-fiil ekelerinden -up, -üp’teki dar ünlü, vav yerine ötre ile gösterilmiştir: ائدرب , ورب , بئدرب (b. 50, 67). Ünlülerin yazımında Eski Anadolu Türkçesinin bir özelliği olan yuvarlaklaşma eğilimi baskındır: “diledüm (diledim), evlendürmege (evlendirmege), müjdügānī (müjdegānī)” (b. 3, 9, 22, 62).

Zaman zaman kafiye uyumu ihmal edilmiştir: “...sezā-...size” (b. 82). Metinde iki yerde mısra tekrarına düşülmüştür: Bir sa‘ atde aldı üç günlük yolu (b. 79, 89).

3.6. Vezni

Mesnevi, remel bahrinin *fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün* kalıbıyla yazılmıştır.

Türkçe kelimelerin yazımında sözcüklerin asıl imlasının yerine aruz kalıbının uzun ve kısa heceleri esas alınmıştır. Vezin gereği kapalı olması gereken fakat ünlü ile biten birçok Türkçe kelime elif ya da yâ imlasıyla yazılarak hecenin kapalı olduğu ifade edilmiştir. Söz gelimi aşağıdaki beyitte “seni, ala ve bilesin” kelimeleri سن ، بيله سن ، بيله سن şeklinde yazılmıştır (b. 19). Bu minvalde birçok örnek verilebilir: “eleyen” ايلين (b. 20), “getüren” كاتورن (b. 21), “geçire” كچره (b. 30), “eylediler, söylediler” سيلدler ve ايلدler (b. 32), “seni” سانی (b. 42)...

Vezin endişesiyle kimi kelimeler yazımında bazı harfler düşürülmüş ve bazı kelime okumalarında tasarruflarda bulunulmuştur: “inşallāh-şallāh” (b. 41), “Baḥīrā-Buḥrā” (b. 13-14, 140).

Aslında uzun ünlüyle yazılan bazı Arapça ve Farsça kelimeler, vezin

gereği kısa yazılmıştır: “sultânı-sultânı” سُلْطَانِي (b. 50), “endîşe-endîşe” اَنْدِشَا (b. 108), “tîz-tîz” تِز (b. 62, 70, 104...); “hâlin-hâlin” حَلْن (b. 115).

3.7. Tertip ve Muhteva Özellikleri

Eserde mesnevilerdeki tevhid-münâcat, naat, çehâr-yâr klasik tertip hususiyetlerine riayet edilmemiştir. Bahsi geçen bölümlerin bulunmadığı mesnevinin ilk beş beyti, sebep-i telif olarak düşünülmüştür. Bu ilk bölümde Darîr'in *Sîretü 'n-nebî*'sinden Hz. Peygamber ile Hz. Hatice bahislerini okuyan Abdî'nin bu mevzuyu nazma aktarmaya karar verdiği belirtilmiştir (b. 1-5).

Mesnevinin asıl olay kısmı, altıncı beyitten itibaren başlar. Allah'ın sevgili kulu Hz. Muhammed, çocukluktan gençlik çağına ulaşmış; amcası Ebu Tâlib, onu evlendirmeye karar vermiştir (b. 6-9).

Hz. Hatice'nin gördüğü bir rüyanın anlatılmasıyla bahis değişmiştir. Rüyada gökten inen ay, Hz. Hatice'nin koynuna girmiş ve âlem baştan başa aydınlanmıştır. Uykusundan uyanan Hz. Hatice, rüyayı tabir etmesi için bir mektupla Rahip Bahîrâ'ya haber vermiştir. İncil ve Tevrat'ı bilen ve çok iyi bir rüya yorumcusu olan bu rahip, rüyayı, “Son peygamber Hz. Muhammed gelmiş ve Hz. Hatice onunla evlenecektir.” şeklinde yorumlar. Hz. Hatice bu müjdeli haberi gönlünde bir sır olarak saklamıştır (b. 10-24).

Şair, konu akışının değişeceğini “Bu taraftan diñle imdi n'oldı hâl” mısrasıyla haber verir. Hz. Peygamber'i evlendirmeyi düşünen Ebu Talip, düğün hazırlığı için bir arayış içindedir. O sırada Hz. Hatice'nin Şam'a gidecek bir ticaret kervanı bulunmaktadır. Ebu Talip'in teklifi ve Hz. Hatice'nin rızasıyla Hz. Peygamber, bu kervanda görev alır. Kervan iyi bir kazanç elde eder, Mekke'ye doğru yola koyulur ve Mekke'ye üç günlük mesafede konaklar. Kervanın şehre yaklaştığı bilgisi, bir ulak aracılığıyla Hz. Hatice'ye bildirilmesi gerekir. Bu görevi Hz. Muhammed'e verirler (b. 25-51).

Olayın bu kısmında “Bu yaña geldük Hâdîce hâline” mısrasıyla Hz. Hatice'nin ruh hali anlatılır. Hz. Hatice, gözü kulağı yolda, heyecanla beklemektedir, Hz. Peygamber'in geldiğini haberini veren kölesini azat edip hediye-

lere boğacaktır. Gözleri yolda bekleyen cariyeler, arkasında bir toz, üstünde ona eşlik eden bir bulutla Hz. Muhammed'in geldiğini haber verirler. Hizmetçiler, Hz. Muhammed'i karşılayarak getirdiği mektubu alıp Hz. Hatice'ye ulaştırırlar. Buna çok sevinen Hz. Hatice, cevabî bir mektup yazar. Mektubu alan Hz. Peygamber, bir saat gibi kısa bir sürede geri dönerek kervana katılır. Hz. Peygamber, kısa bir zamanda döndüğü için Ebu Cehil, bu vazifeyi başaramadığını düşünür ve ona istihza dolu sözler söyler. Bunlara aldırmadan cevap olarak getirdiği mektubu Hz. Hatice'nin kölesi Meysere'ye uzatır. Mektubun gerçek olduğunu öğrenen Ebu Cehil çok mahcup olur. Kervan güven içinde Kâbe'ye döner. Meysere, Hz. Peygamber'i Ebu Talib'in huzuruna götürür (b. 52-99).

Kervan döndükten sonra uzun bir müddet Hz. Hatice'den bir haber gelmez. Hz. Hatice, Hz. Peygamber'i sormayınca Efendimizin halası Atike, endişelenir. Diğer taraftan Hz. Hatice de Hz. Peygamber'in kendisini eş olarak kabul edip etmeyeceği hususunda kaygılanmaktadır. Endişelerinden kurtulmak isteyen Atike, Hz. Hatice'nin yanına gelir, sohbet sırasında Hz. Hatice'nin büyük bir aşkla Hz. Muhammed'i sevdiğini ve kabul etmesi halinde ona eş olmaya karar verdiğini öğrenir. Bunun üzerine bir heyet, Hz. Hatice'yi istemek için babasıyla görüşür. Babası, şehrin zenginleri ve beylerini kabul etmeyen Hz. Hatice'yi, bir fakir ve yetime vermeyeceğini söyler. Bu olumsuz cevaptan sonra Atike yine Hz. Hatice'nin yanına gelir ve yaşananları anlatır (b. 100-156).

Hz. Hatice babasını ikna etmek için Mekke ulularının da katıldığı bir ziyafet verir. Bu ziyafette sarhoş olan baba, mecliste kızı istenince vermeye rıza gösterir. Verdiği sözden caymaması için elbisesine zaferan sürülür. Babası ayılınca buna itiraz eder; fakat zaferan ile Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed'in soyunun yüceliğini ispatlamasından dolayı diretmez ve bu evliliğe rıza gösterir. Evlilik hazırlıkları başlar. İhtiyaçların karşılanmasında Hz. Ebu Bekir'in büyük katkısı olur. Kırk gün süren dillere destan bir düğün olur (b. 157-334).

Eserin son altı beyti, hatime bölümünü olarak tanzim edilmiştir. Bu güzel kıssanın tamamlanmasıyla gönülден kederler giderilmiştir. Mesnevinin

nihayetinde okuyanlara, dinleyenlere ve nâzımı olarak Abdî'nin kendisine dua edilmiştir. Eser, âsî kulların af talebi ve o kutsî düğünden atılan saçdan nasiplenme arzusuyla sona erdirilmiştir (b. 335-340).

3.8. Muhteva Kaynağı

Mesnevinin ana konusunu oluşturan Hz. Peygamber ile Hz. Hatice'nin evliliği, Kadı Darîr'in (14. yy) *Sîretü'n-nebî* adlı eserinden alınmıştır:

Neşrile yazmış anı Şeyh Darîr / Diledüm nazm eyleyem bu ben hâkîr

Mesnevide, olay ve şahısların anlatımında büyük oranda Darîr'deki rivayetlere riayet edilmekle birlikte zaman zaman *Sîretü'n-nebî*'de bulunmayan bilgilere yer verilmiş, kaynak eserdeki bilgilerle çelişen hususlara rastlanmıştır.

Bu hususlardan biri Hz. Hatice'nin rüyası ve rüyanın yorumlanması ile ilgilidir: Her iki eser, Ebu Tâlib'in Hz. Peygamber'i evlendirmeye karar vermesi (b. 5-9) ve Hz. Hatice'nin rüya görmesi bahsinde örtüşürken (b. 10-12) rüyayı yorumlamada ayrışır. Mesnevide rüya Rahip Bâhîrâ'ya yorumlatılırken,⁶ *Sîretü'n-nebî*'de Hz. Hatice'nin amcası Varaka bin Nevfel'e tabir ettirilmiştir (Kadı Darîr, 1963, s. 271).

Mesnevide bahsi geçen övgü ve tavsifler, *Sîretü'n-nebî*'de Rahip Bahîrâ'nın yerine Mühelhel adında bir keşişe yapılmıştır (Kadı Darîr, 1963, s. 267). Bahîrâ, *Sîretü'n-nebî*'de, Ebu Tâlib ve henüz on iki yaşında olan Hz. Peygamber'in de bulunduğu Şam ticaret kervanı vesilesiyle anlatılmıştır. Rahip, Ebu Tâlib'e onları gölgeleyen bulut mucizesi ve nübüvvet mührünü göstererek beklenen peygamberin O olduğunu müjdelemiş ve onları zarar görmeleri için geri dönmeye ikna etmiştir (Kadı Darîr, 1963, ss. 269-271).

Anılan iki eser arasındaki farklardan biri de Hz. Hatice'nin evlenme fikri karşısında babasının takındığı tavidir: Mesnevide, babası Hz. Hetice'nin yetim, öksüz ve fakir olan Hz. Muhammed'le evlenmesine izin vermez. Bunun üzerine Hz. Hatice bir ziyafet tertip ederek babasının sarhoş olmasını bek-

⁶ Rüya yorumunda Hâşimoğullarından Muhammed adında bir nebînin geleceği ve Hz. Hatice'nin onunla evleneceği anlatılmış; ayrıca rahip hakkında övgü dolu bilgilere yer verilmiştir. Bk. b. 13-24.

ler. Sarhoş olan baba, kızı ikinci kez istendiğinde kabul eder. Bunun üzerine eteği zaferanla boyanır. Arap örfüne göre kişi mest halindeyken kızını verdiğinde elbisesine zaferan sürölür ve artık verilen sözden dönölmezdi. Babası bu gerekçeyle Hz. Hatice'nin evliliğine ikna edilir (b. 159-193).

*Sîretü 'n-nebi'*de ise babası önce Hz. Hatice'nin evlenmesine karşı çıkmış, sonra kardeşi Varaka'nın önerisi üzerine kabul etmiştir. Babasının ikna edilmesinde bin kızıl altının verilmesi ve bu olayın kendisinden habersiz gerçekleşiği söylentisinin şehirde yayılması teklifi etkili olmuştur (Kadı Darîr, 1963, ss. 320-322).

Eserlerdeki değerlendirmeye tabi tutmadığımız diğer olay ve şahışlar, birkaç istisna hariç tutulursa umumiyetle aynıdır. O istisnalardan biri de kısmen değinilen şahış isimleridir. Hz. Hatice'nin babasının ismi, mesnevide Hâlid, *Sîretü 'n-nebi'*de ise Hüveylid; Hz. Hatice ile sohbet edip ona Hz. Muhammed'den bahseden şahış, mesnevide halası Atike, *Sîretü 'n-nebi'*de ise Ebu Tâlib'in eşi Fatıma'dır.

Mesnevide görölen diğer farklılıklar ise *Sîretü 'n-nebi'*de daha hacimli ve ayrıntılı bilgilerin muhtasar verilmesi zaruretinden kaynaklanmaktadır. Eserde zaman zaman bu mahiyette ifadelere de rastlanmaktadır. Nitekim şahirin řu beyti bu fikri destekler mahiyettedir: Gerçi vardur bunda çok dürlü haber / Lık biz kılduğ sözümüz muhtaşar (b. 44).

3.9. Nüsha Tavsifi

Nüsha, Hacı Selim Ağa Yazma Eserler Kütüphanesi Kemankeş Koleksiyonu 411'de kayıtlıdır. Eser, 178*25, 125*75 mm iç ve diş ölçüleri olan 309 yapraklı bir metnin 294b-310a varakları arasında bulunmaktadır. Cilt etrafı ve dip meşin, mukavva cilttir. Tasnif numarası 297.9'dur. Harekeli nesih hattıyla yazılan eserin satır sayısı 11'dir.

3.10. Transkripsiyonlu Metni

[294b] Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ Şallallâhu ‘Aleyhi ve Sellem

	<i>Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilâtün Fâ‘ ilün</i>		Yazup ol rü ‘yâyı ol demde hemân Gönderür Buhrâya ⁸ kim kıla beyân
1.	Gine geldi gönlüme bir hoş kelâm Vaşf-ı hâl-i seyyidi ⁷ Rabbü’l-enâm Sîrede buldum anuñ tezvîcini Oğudum şürîde kıldı key beni		Varıdı Buhrâ-i râhib mu‘ teber Devr-i ‘İsâya irişmişdi meger
	Neşrile yazmış anı <i>Şeyh Darîr</i> Diledüm nazm eyleyem bu ben hâkîr Ger ecelden bir nefes bulam mecâl Oğuyam söz yirine sihr-i helâl	15	İncili Tevrâtı hep bilmişdi Cümlesiyile ‘amel kılmışdı Key mu‘ abbir ‘âlimidi ol kişi İşidicek kıldı ta‘bîr ol düşi Didi kim ta‘bîri budur düşüñüñ Âhîri hayr olırsardur işiñüñ
5	Diñleyenler cânına vire şafâ Hağdan ire anlara dürlü vefâ Çünkü ol mahbûb-ı mañlûb-ı Hudâ Oldı tıfliyyet mağâmından cüdâ Geldi irişdi recüliyyet demi Key ziyâ virdi şebâbet ‘âlemi Mekke şehri rüşen oldı iç ü taş[1] Yüzi nûrına kim oldı tutaş[1] Çün Ebû Tâlib görür bu hâleti Tıtdı evlendürmege ol niyyeti		Gördüğüñ eydür bil ol Fağr-i Cihân Kim odur peygamber-i âhîr zamân Şimdi gelmişdür cihâna bilesin Seni ol ala helâli olasin
	10		20
	Pes Hadîce Hâtun ol fağr-i nisâ Düşde gördi bir gice ol meh-likâ [295a] Gökden inüp koynına girdi kamer Nûrıla tıldı bu ‘âlem ser-te-ser Uykusından uyanup ol mâh-rû Görür olmuş hânesi nûrdan tolu		Yiryüzini rüşen eyleyen anuñ Bil nübüvvet nûridur ol sultānuñ Cins-i hâtundan muğaddem bilesin Aña îmān getüren sen olasin [295b] Hem Benî Hâşimden ola ol ulu Adıdur anuñ Muḥammed nîk-ḥû Çün Hadîce aldı düşinden haber Şāzumān oldı katı ol mu‘ teber İşbu sırrı kimseye itmedi fâş Emr-i Hağka muntaẓır ḳomışdı baş

7 Burada “seyyidi” kelimesi bizece uygun görünmemektedir. Onun yerine “resûl-i” kelimesinin kullanılması mümkündür.
8 Rahip Bahîrâ.

- 25 Çün Hādīceye bu resme oldı fāl
Bu tarafından diñle imdi n'oldı hāl
Pes Ebū Ṭālib daħı dün gün tamām
Fikri bu kim evlene ol bedr-i tām
LİK mālī olmayıcağ n'eylesün 40
Dest tehī olsa nice fikr eylesün
‘ Āķıbet efkār aña oldı yaķın
Kim ticāret kıla ol sulţān-ı dīn
İde tüccārıla bir yaña sefer
Dünyelik cem‘ eyleye Ḥayru’l-beşer
- 30 Virüp ol mālī alalar bir nigār
Geçire hoş anuñıla rüzigār
Pes Hādīce hātunuñ ol dem meger
Kārübānı varıdı Şāma gider
Anlaruñıla meşveret eylediler
Bile gitmekligiçün söylediler 45
[296a]
Çün Hādīce ana işitdi anı
Oldı şevķ başdan başa cān u teni
‘ Ātike geldi Hādīce ķatına
Bildirür rāzı⁹ anuñ ḥazretine
- 35 Virdi biñ altun Hādīce pes hemān
Didi kim görün yarağını revān
Ṭurnayup bundan hemān gitmek gerek
Ben bilürem gelicek n’itmek gerek
Kendüye dir bu ‘ alāmet tek degül 50
İşimüz ḥayra döniser şek degül
Bir ķulı varıdı adı Meysere
Varurıdı Rūma Şāma Ḳayşere
‘ Āķıl ü dānāyıdı key mu‘ teber
Seyr idüpdı bu cihānı ser-te-ser
Meysereyi getürüp işmarladı
Yaħşı ḥidmet kııl Muḥammede didi
Aluban bile gidüñ Şāma didi
Sağlıgıla gelesiz şallāh didi
Seni mālumdan ben āzād eyleyem
Mālumuıla ṭab diyince ṭoylayam
Pes çıkuban Mekkedden çün gitdiler
‘ Āķıbet Şāma varuban yitdiler
[296b]
Gerçi vardur bunda çok dürlü ḥaber
LİK biz kılduğ sözüümüz muḥtaşar
Şāmda pes eylediler bey‘ ü şirā
Her kişinüñ maķşudı bitdi yere
Döndiler girü gelüben gitdiler
Ol seferde niçe aşşı itdiler
Çünkü üç günlük yaķın geldi bular
İnūben ol arada pes ķondılar
Ḳaşdları budur kim anda ṭuralar
Ol Hādīceye ḥaber göndereler
Meysere didi ki bu Ḥayru’l-beşer
Ol melīke ḥātuna virsün ḥaber
Bindürüp bir yıl devesine anı
Gönderürler Mekkeye ol sulţanı
Aldı mektūbı pes ol sulţān-ı dīn
Girüben yola revān oldı hemīn

9 “Bu rāzı” tamlaması, vezin gereği “rāzı” olarak okunmuştur.

- Bu yaña geldük Hâdîce hâline
Göz kulağ tutardı Şâm yolına
Câriyelere dimişdi ol meger
Kârubândan kanķıñuz vire haber
Anı âzâd eyleyem hil' at virem
Mâl virem yanumdan anı everem
[297a]
- 55 Ol cevârî didiler nedür sebeb
Kârubâna böyle 'izzet ne 'aceb
Kâfile her gün gelüp gitmekdedür
Böyle ikrâm itmede hikmet nedür
Hâtun eydür işbu ma' nâ k'anda var
Ėayrıda yoğ anuñçundur bu kâr
Pes Resûlû'llâh bu cânibden revân
Mekkeye bir lağzada irdi hemân
Câriyeler köşke çıkmışlarıdı
Şâm yolından yaña bakmışlarıdı
- 60 Gördiler bir ince toz oldı 'ayân
Şâm yolından Mekkeye geldi hemân
Bir pare ağ bulut üstinde bile
Şöyle gelür yıl gibi gelmez dile
Câriyeler tiz aşığa indiler
Müjdegânî geldi bir toz didiler
Bir pare bulut bile üstinde hem
Şanasın kim eylediler aña dam
Bildi hâtün kim Muhammeddür gelen
Enbiyâ sultânı Aħmeddür gelen
- 65 Ol cevârîyi kamu âzâd ider
Ol Muhammed şâzusına şâz ider
[297b]
Pes buyurdı biz niçe hâciblere
Muştafâya cümlesi karşı vara
- Pes varup karşıladılar her biri
İndirüp gösterdiler bir hoş yiri
Oturup bir yire ol sultân-ı dîn
Nâmeyi hâciblere şundı hemîn
Nâmeyi hâtûna alup geldiler
Oğudı aħvâli hâtün bildiler
70 Turdı hâtün hâzır itdi tiz ta'âm
Yügürüp iletđi bir niçe Ėulâm
Pes ta'âmı yiyüben götürdiler
Resm-i erkân yirine getürdiler
Didiler ba' de' t-ta'âm i bahtılı
Bu Ėice Ėalur mısız i nîk-hü
Kârubânuña yağud varur mısız
Mektubı getürelüm alur mısız
Varuram didi Resûl hâciblere
Hâtuna eyle haber virûñ yere
- 75 Didiler hâtûna kim ol mu'teber
Bilesiz kim bu Ėice Ėalmaz gider
Pes Hâdîce nâmeye yazdı cevâb
Mektubuñ bir yanına neyse şevâb
[298a]
Virdiler anı Resûlûñ eline
Aluban Ėirdi hemân-dem yolına
Hâğ feriştehlere emr itdi hemân
Yir tamarların durarlar ol zamân
Bir sa' atde aldı üç Ėünlük yolu
Geldi irdi kârubâna ol velî
- 80 Ol konağdan Ėöçmemişdi olar
Kim Resûl Ėitdükde anda Ėondılar
Gördüği dem pes Ebû Cehl-i la'ın
O[l] necisden ağzını açdı hemîn

- Ta' n idüben söyledi çok nâ-sezâ
 Ben dimedüm mi didi evvel size
 Yol başarımaz vü bilmez bu yiri
 'Aciz oldu âhîr uş geldi giri
 Meysereyle ol Ebü Bekr-i güzîn
 Yügürüp qarşuladılar tiz hemîn
 85 Buluşup bunlara ol sulţân-ı dîn
 Nâmeysi Meysereye şundu hemîn
 Aldı mektûbın Ĥadîce ananuñ
 Gördi bildi dest-i ĥaţţıdur anuñ
 Ĥayķıruban na' ra urdı key ķatı
 Şâzısından gıtdi 'aķlı tãķati
 [298b]
 Didi kim gelüñ görüñ Muĥammedi
 Nicesi ulu kerâmet eyledi
 Bir sa' atde aldı üç günlük yolu
 Gine geldi ol nebî vü ol velî
 90 Kim inanmayan buña gelsün dedi
 Uş Ĥadîce ĥaţţını görsün dedi
 Bû Bekir ĥod şâzısından ağladı
 'Işķını göñlünde muĥkem baĥladı
 İşidüp bu vechi ol nâ-kes pelîd
 Tasasından ķurudı şankim ķadîd
 Dili tütuldı mecâli ķalmadı
 Söylemege de maķâli ķalmadı
 Ĥanı ķurıdı yüzi oldu ķara
 Ĥacletinden şanaduñ geĥdi yire
 95 Pes oradan ķalkup üç gün gıtdiler
 Kâbetu'llâha varuban yıtdiler
 Her birisi geldi evlü evine
 Ya' ni bundaĥı ĥışımlar sevine
 Meysere aldı Resûli getürüp
 Ĥazreti Şeybeye anı yitürüp
 Ĥarşu varuban Ebü Tãlib anı
 Öpdı ķoĥdı vü şorardı ĥâlini
 [299a]
 Meysereden ĥoķ 'özürler diledi
 Nicesiz zaĥmetlerümüzden didi
 100 Pes bunuñ üstine geĥdi bir zamân
 Kimsene söz itmedi zâhir nihân
 'Âtike ĥâtün ta' accüb eyledi
 Kim Ĥadîce bizi añmadı didi
 Pes Ebü Tãlib didi şabr eylegil
 Anları kendü murâdına ķoĥıl
 Bir niĥe gün daĥı şabr itdi bular
 Ĥiĥ Ĥadîceden belürmedi ĥaber
 'Âtike tırdı yirinden tiz yine
 Vardı ol sa' at Bu Tãlib evine
 105 Didi i ķardeş Ĥadîce ĥâtunuñ
 Ĥoķdur eşĥâli bilesiz siz anuñ
 Anuñ içündür ki bizi añmadı
 Yoĥsa unutmazdı ol Muĥammedi
 Bu yaña Ĥadîce ĥod ırte gice
 Fıkr iderdi bilemez ide nice
 Râzumı ben nice açam diridi
 Dâ'imâ bu endişeyi yiridi
 Diridi kendüye kim ger şimdi ben
 Ĥaķķını Muĥammede ĥün vireven
 [299b]
 110 Aluban anuñla müstaĥnî ola
 Ĥayrı yirden varubanı ķız ala
 Ben vişâlınden anuñ maĥrûm olam
 Tâ ebed derd-i firâķıla ķalam

- Bâri gelse 'Ātike görsem anı
Ğuşşadan kırtaradı şâyed beni
- Bu yaña pes 'Ātike gör kim n'ider
Turdı Bū Tālib evinden çün gider
- Geldi Hādīce sarāyına hemān
Göriccek oldı Hādīce şāzumān
- 115 'Ātikenüñ varuban öpdi elin
Tahtına çıkaruban şordı ħalin
- Didi kim yā seyyide geh geh bize
Lāyıkıdı varmağa geh geh size
- Lĭkin ihsān itdiñüz siz geldüñüz
İştıyākumuz varını bildiñüz
- 'Ātike anı görüp kıldı du'ā
Didi kim Hāq ħācetüñ kılsun revā
- Lĭk kendü ħalini söylemedi
Maqşudını aña 'arz eylemedi
- 120 Pes Hādīce ħod bilüridi anı
'Ātike bunda neye geldüğüni
- [300a]
- Çün birez söyleşdiler gayrı cevāb
'Ākĭbet kıldı Hādīce fetĥ-i bāb
- Bu meşeldür söyler anı herkesi
Didiler eksüklünüñ nāmus nesi
- Didi kim Muĥammedüñ yā seyyide
Bendeki mālını alıcağ n'ide
- 'Ātike eydür ki i cānum canı
Aña irmişdür yigitlik 'unvanı
- 125 Vaqtidür şimden girü āvārevüz
Bir kişinüñ kızin alıvirevüz
- Çünkim eşitdi Hādīce ol sözi
Geh kızardı geh bozardı gül yüzi
- Şoñra dökdi ol gül üzre dāneler
Yandı şan şem' a düşüp pervāneler
- 'Ātike anı görüp ħayrān ħalır
Didi böyle bu niçün nālān ħılır
- Yine döndi pes Hādīce söyledi
Tutuñuz küstaĥlığum ma' zūr didi
- 130 'Ātike eydür buyuruñ görelüm
Cānımız yoluña ħurbān virelüm
- Pes Hādīce didi kim i nāmudar
Sizüñ ol alacağunuz kıız ki var
- [300b]
- Ben olaydum ide midüñüz ħabül
Siz ħabül itdigüñüz ider Resül
- 'Ātike eydür ki i meh-nāmudār
Bunca 'Arab begleri kim bey-şumār
- İstediler olmaduñ anlara rām
Ne 'acebdür söyledüğüñ bu kelām
- 135 Yoĥsa gülmek mi durur bu söz bize
Vech degüldür kelām-ı nā-sezā
- Çün Hādīce ol kelāmı kıldı güş
Ķaynadı deryā-yı şefkat itdi cüş
- Didi kim yā 'Ātike ħılma gümān
Ķazretüñe söyleyem ħāşā yalan
- Ķaravaşuñ bilesün kızb eylemez
Olmayan sözi ħapuña söylemez
- Ben sözümden dönmezem i dil-nüvāz
Bu ħaħıkat söz durur degül mecāz
- 140 Zĭra kim bir gice ben düş görmüşem
Ol düşi Buĥrāya ben yordurmuşam
- Pes Hādīce 'Ātikeye ol düşi
Eydiverdi nice yordı ol kişi
- 'Ātike işidüp oldı şāzumān

- Bildi Hakkıñ hikmeti vardur nihân
[301a]
Pes Hādīce didi kim i nūr-ı dil
Var qarındaşuña bu sırrı degil
Maşlahat görür ise ger bu işi
Gönderesiz atama birkaç kişi
- 145 Beni ol sultāniçun dileyeler
Cem'oluban ulular söyleyeler
‘Ātike tırdı du‘ā kıldı hemān
Geldi Bū Ṭālib katına tiz revān
Kışşayı bir bir beyān itdi aña
İşidicek şāz olup kıldı taña
Tiz tıruban cem'ider birkaç kişi
Gönderür tā bitüreler bu işi
Vardılar ol ulular söylediler
Atasından hātunı dilediler
- 150 Bunlaruñ sözüni kılmadı kabül
Didi kim ne olmayacak işdür ol
Bunca begler istediler varmadı
Bir yetīme nicesi varur didi
Ol ulular çün bu sözi aldılar
Tiz Ebū Ṭālib katına geldiler
Her ne kim didise Hālid anlara
Eyle virdiler haber ol servere
[301b]
‘Ātikeyi getirüp pes ol yine
Gönderür ol dem Hādīce evine
- 155 ‘Ātike geldi Hādīceye didi
Her ne kim oldı ise şerh eyledi
Pes Hādīce didi kim n'itmek gerek
Bir beş on gün dağı şabr itmek gerek
- Ben başaram sen aña kayğu yime
İşbu sözi kimseye hergiz dime
Pes bunuñ üstine geçdi bir zamān
Gör Hādīce n'eyledi ol mihrübān
Bir gün ol ulu ziyāfet eyledi
Ehl-i Mekkeyi kıgırup toyladı
160 Hāmzayı Bū Bekri hem Bū Ṭālibi
Niçe ulular dağı anuñ gibi
Girdiler anlar sarāyuñ içine
Geldi envā'-i ta'āmlar kim yine
Çün şalā oldı yinildi pes ta'ām
Şekkerī şerbet içildi hāş u 'ām
Şoñra bezmi kırdılar geldi şarāb
İçerek germ oldılar her şeyh ü şāb
Gine geldiler Hādīce hātunı
Dilediler Hāk Resūline anı
[302a]
165 Kaçıyup hışm itdi atası yine
Ṭağılup gıtdiler evlü evine
Mest olup yetdi atası pes hemān
Çün Hādīce buldı fırsat ol zamān
Emr idüp birez za'afırān ezdiler
Görgil imdi nice hīle düzdiler
Za'ferāna boyadılar etegin
Yatdı Hālid ol gice şubha degin
Ol zamān kavminüñ olaydı işi
Kızını mestle ere virse kişi
170 Eteğine dürtülürdi za'ferān
Dönmek olmazdı aña ayruğ hemān
Hālide dağı bu resme itdiler
Yatakaldı çün yanından gıtdiler

- Pes şabâh oldu yirinden tırdılar 185 Bizüm aşlumuzdan anlar uludur
Etegin eyle boyanmış gördiler Atadan dedeye gökçek hûludur
- Yügürüp geldi Hâdîceye didi [303a]
İşbu etegindeki kim eyledi Nic'ola mâl olmayıncağ i ata
Pes Hâdîce didi i mîr-i ' Arab Şâhib-i dîndür yetenler devlete
Gice virdüñ şimdi bilmezsin ' aceb Aşlı İbrâhîm Hâlîlu 'llâhdur
175 Gice hûd virdüñ Muhammede beni Enbiyâ içre bir ulu şâhdur
Pes nedendür şimdi bilmezsin anı ' Ammusı Hamza degül midür anuñ
[302b] Erligin kim vaşf ider ol sultanuñ
And içüben Hâlid ol dem kaçıldı Niçe yüz biñ kâfire urdı kılıç
Haberüm yokdur benüm bu işden didi¹⁰ Kimse olmadı muqâbil aña hıç
- Virdümise dağı ben döndüm yine 190 Yâhu ' Abbâs nice ulu kişidür
Mâlları yok yâ olaruñ nesine ' Âlem içre eylük anuñ işidür
Pes Hâdîce virdi sözine cevâb Cümle tafşil eyleyem olur emek
Didi kim bu sözlerüñ degül şevâb Sen bilürsen ben ne hâcet söylemek
Sen ' Arab içinde ulu olasın Anlaruñ kim şerh ider evşâfını
Halk içinde bunca ' izzet bulasın Yâ dağı ahlâkıñı elâfını
Eşref-i nâs içre bir söz diyesin Çün Hâdîce işbu deñlü söyledi
Şoñra dönüben peşimân yiyessin Atasın ol kavle râzî eyledi
- 180 Hûr olasın beyne eşraf-ı kibâr Pes getürdüp ' Âtikeyi söyledi
Kimse kılmaya sözüne i' tibâr Atasına didiğin şerh eyledi
- İşidenler seni ta' yib ideler 195 ' Âtike aldı haber tırdı yine
Her zamân sözüñi tekzîb ideler Geldi kıardaşı Bu Tâlib yanına
Halk içinde ola ' ırz eksükligi Ol Hâdîce ana hâli n'oldıgün
Sâkit olmağdur hemân bunuñ yegi Atasına nice hîle kıldıgün
Râzıyam ben tek sözüñden dönme sen [303b]
Virdigüñ Muhammede i cân-ı men Kıardaşı Bū Tâlibe bir bir didi
Nesl-i Hâşimdür olar da i pezer İşidüp ol da du' âlar eyledi
Ululardur halk içinde mu' teber Çün Hâdîce işini kıldı tamâm
Atasını gönderür ol niğ-nâm

10 Mısrada vezin aksamaktadır.

- Ol tarafından kalkuban Hâlid gelür
Tiz Ebû Tâlib aña karşı varur
- 200 Cem' olup biraraya oturdılar
Ulular söz ortaya getürdiler
- Dönüben ol kavme Hâlid söyledi
Ben kızum Muhammede virdüm didi
- Çün Benî Hâşim anı işitdiler
Hoş mübarek bād idüben gıtdiler
- Döndi Bū Tâlib de geldi evine
Ol işe şâz oluban hem sevine
- Dir Resüle kim eyâ Faḥr-i Cihân
Bir kişi bul bâzara varsun hemân
- 205 Bir niçe tonlar getürsün kıymeti
Ben vireyin her ne olsa kıymeti
- Pes Resülu'llâh hemân tırdı revân
Kimseye kalmadı çün ol söz nihân
- Kimseyi göndermedi kendü gider
Vardı bâzâra işit kim gör n'ider
- [304a]
- Tırdı bir yirde tefekkür eyledi
Kime varayın 'aceb yâ Rab didi
- Bakdı karşıusunda Bū Bekri görür
Anda dükkânı varımış oturur
- 210 Aña toğruldı hemân ol yüzi nür
Gördi Şiddîk toğru kendüye gelür
- Ol ho meclisden gelüp bunda hemîn
Düzmişdi bunlara gereklüsin
- Anda göndermege her neyse sezâ
Hâzır itmışdi Ebû Bekri rızâ
- Çün Resülu'llâhı görür kim gelür
Karşı varup elin eline alur
- Kendü yirine geçürdi ol kibâr
Karşusına çokdi dizin bende-vâr
- 215 Didi kim hoş geldüñ ey dîn serveri
Yaradılmış maḥlukuñ peygamberi
- Merḥabâ i 'âlemüñ Faḥr-i Rusül
Merḥabâ i Âdemüñ aşlı uşul
- Her kadem kim başduñ i nür-ı Hüdâ
Baş yüzüm üstine i Haḫdan 'atâ¹¹
- Döndi Aḫmed aña eydür yâ 'Atîk
Cümleden yegsin baña şimdi refîk¹²
- Didi ol 'ammüm Ebî Tâlib baña
Bâzara gelüp libâs iltem aña
- [304b]
- 220 Bir niçe ton kıymeti iltem göre
İstedüğinden behâsını vire
- Kim Ḥadîceye nişân gönderevüz
Daḫı lâzım olanını görevüz
- İmdi ben toğrı size geldüm revân
Aña lâyıq görünüñ neyse hemân
- Bir iki ton virüñ varup gösterelüm¹³
Yarayanuñ kıymetini virelüm
- İşidüp Şiddîk tebessüm eyledi
Yoluña olsun dil ü cânım didi
- 225 Sen baña geldüğüñüñ şükrânesi
On kul âzâd itdüñ i Tañrı ḫaşı
- Hem daḫı on miskine virdi ta'âm
Hem libâsın bile virdi ol hümâm
- Hem didi sizden behâsını anuñ
Kim alur başum daḫı cânım senüñ
- Ol ziyâfetden ki ben tırmuşıdum
Bunda kim ta'cîlile gelmişidüm

11 "Şâh-ı enbiyâ" ibaresine alternatif olarak derkenarda "Haḫdan 'atâ" ifadesi yazılmıştır. Derkenarda yazılan tercih edilmiştir.

12 Mısrada vezin aksamaktadır.

13 Mısrada vezin aksamaktadır.

- Tâ Hâdıceye yarar her ne ki var
Hâzır itmişem şamu i gül-‘ izâr
- 230 İşbu kaydı cümle ben görmüşidüm
Gelmeñüze muntaẓır tırmuşidüm
- [305a]
Turuñuz imdi girelüm içerü
Size yarar mı görüñ i mâh-rû
- Pes elin aldı eline girdiler
Ol nişânı kim düzüpdi gördiler
- Çünki girdi içerü maħbûb-ı Hâk
Gördi orta yirde kırk altun şabağ
- On şabağdan miskile içi tolu
On şabağ ‘ anberle tolu i ulu
- 235 On şabağ la‘ lile pür olmuşıdı
On şabağ incü ile tolmışıdı
- Her şabağ içindeki her ne ki var
On vaķıyye vezn olunmışıdı i yâr
- Bundan artuğ kırk müzehheb câme-ħ‘âb 250
Kırk kenîzek daħı cümle bey-‘ uyûb
- Anlaruñ yanında bile kırk gülâm
Gördi bir bir bunları ol bedr-i tām
- Varıdı hem daħı mercândan şecer
Yidi şâhı varıdı hem i piser
- 240 Her budağıñ üçer arşun uzunu
La‘ l ü cevherle bezemişler anı
- Gördi çün ol zîneti ol mâh-rû
Didi yâ Şiddîk bizüm mi bu şamu
- [305b]
Hep benüm ‘ işşuma mı virdüñ bunı
Yâ saña da nesne qaldı mı şanı
- Didi Şiddîk cânum u mâlum senüñ
Hep nesi varsa kuluñ mevlâsinuñ
- Pes Resûlu’llâh didi kim yâ ‘ Atîk
Çün kerem kılduñ bize olduñ şefîk
- 245 Yine luğ idüp Hâdıceye daħı
Siz iletseñüz olur mı i saħı
- Didi Şiddîk cânuma minnetdür ol
Her ne emrûñ varısa kıldım şabûl
- Pes hemân tırdı yirinden ol yire
Ol şabağları götürtdi kullara
- Şöyle zînet kıldı ber-tertîb-i kām
Artlarınca ol cevâriyle gülâm
- İşbu düzgüni bu resme kıldular
Pes Hâdıce dârına toğrulduklar
- 250 Çün Hâdıceye yakın irdi bular
Aña Mercân hâdimi gönderdiler
- Meysereye gelüben virdi haber
Ol daħı Hâdıce anaya muştılar¹⁴
- Meysere karşıladı tiz anları
Hep bileydi Hâşimî uluları
- [306a]
Anları ta‘ zîmile indürdiler
Bir mu‘azzam köşke hem şondurdılar
- Döndi Şiddîk Meysereye şöyledi
Hâtuna bizden selâm eyle didi

¹⁴ Mısrada vezin aksamaktadır.

- 255 Her ne virüpdi Muḥammed pes aña
İşde teslīm eyledük anı saña
Anlara lāyık degüldür bu gelen
LİK kılsunlar qabül i cān-ı men
Hāzır olundur ki tuḥfetü'l-ḥaḳır
Maḳbul oluncaḳ ḳalil olur keşir
Pes emirāne çekildi hoş ta'ām
Yidiler ol ni' meti ḥāşıla 'ām
Ba' deḥü şerbet içildi sükkeri
Bir çanağı ḳandururdu on eri
- 260 Çün ta'ām yindi içildi şerbeti
Geydi Şiddik bir muraşsa' ḥil'ati
Ol Benī Hāşim ulularına hep
Geydürür ḥil'atleri Mışır u Ḥaleb
Her biri ḳadrince geydi bir libās
Hep muraşsa' lar ḳamusı ince ḥāş
Pes Ḥadice didi bu gelen ḳumāş
Hep Ebū Bekrūn durur ḳul ḳaravaş
[306b]
Meysereyi ḳıḡırup didi aña
Mālini mı arz ider Şiddik baña
- 265 Ben Muḥammede mal için varmadum
Dünye için bu işi başarmadum
Mālim u milkim fidādur yolına
Muḫḫali' ven ben anuñ aḫvāline
Dünye vü hem āḫiret sulḫānidur
Bilmişem kim iki 'ālem ḥānidur
Anuñ için ḳılmışam aña heves
Kim ola ' uḳbāda baña dest-res
Didi Şiddik Meysereye ḥāşa ben
Kim aña mālḫārlıḡum arz ideven
- 270 Bu gelen esbāb benüm milkim degül
Hep Muḥammed mālidür ben aña ḳul
Atasıla şirketüm vardı benüm
İş bu māl anuñ ḳamusı i cānum
Şimdiye deñlü emānetdi baña
Şimdi geldi şāḫibi virdüm aña
İşbu mercān ağacı da i aḫī
İbraḫīm peyḡamberündür ol daḫı
Dedemizdeymiş emānet anı bil
Hem vaşıyyet ḳılmış İbraḫīm Ḥalil
[307a]
275 Kim bir oḡlum gelür uş āḫir zamān
İsmi Muḥammed olisar bey-gümān
Gele neslünden senüñ hem bir ḳişi
Ol olisardur anuñ hem yoldaşı
Adı anuñ Bū Bekr Şiddik olisar¹⁵
Cümleden İslāma evvel geliser
İşbu mercān anuñ eline ire
Ol Muḥammede bunı ol da göre
Böyle ḳılmışdur vaşıyyet ol Ḥalil
Ol ki nārī ḡülsitān itdi Celil
- 280 Çün bu vaḳte dek anı şaḳladılar
'Āḳıbet bize irişdi ol şecer
Ben daḫı işbu demiçün gözlerüm
Kimseye göstermeyüben gizlerüm
Çünkü bildüm bu Muḥammed ol durur
Mu' cizi pes 'ālem içre bol durur
Ben de teslīm eyledüm ḫaḳkın aña
Kim vebāl olmaya tā yarın baña
Çünkü işitdi Ḥadice bu sözi
Şāz olup Şiddika 'özr itdi özi

15 Mısrada vezin aksamaktadır.

- 315 Bidevî atlar binütler ne ki var
Hem koyunlar u tavarlar bey-şumâr
Ol bisâtuñ çevresine hep bular
Sürisile getürüp torğurdılar
Pes Hadîce hâtun ol görklü nigâr
Ol bisâtuñ yanına kıldı qarâr
Bir kilim geymişdi kendü hemân
Başına bir çâr örtünmiş hemân
[309a]
Gördiler kavm-i Kureys ol hâleti
Fikre batdılar eri vü ‘avreti
- 320 Birbirine didiler nedür sebab
Bu Hadîce bunları neyler ‘aceb
Pes Hadîce hazreti kaldırdı baş
Bunlara bildürmek için itdi fâş
Çağırıp dir i Kureysî bunca mâl
Kimsenün var mı ider misiz hayâl
Cümle çağruşup didiler görmedük
Dağı görmüş kişiye de irmedik
Pes Hadîce didi kim bu cümle mâl
Ben Muhammede virüp kıldum helâl
- 325 Cümlesin bağışladum siz de bilün
Bu sözüme cümleñüz tanuğ oluñ
İşbu geydigim kilim durur hemân
Mâlik olduğum benüm bilün ‘ayân
Andan artuğ yok durur mâlum benüm
Siz dağı bilün budur hâlüm benüm
Tâ ölünce biliñüz şimden geri
Olmışam ben qaravaşı kemteri
Uş Muhammed gördüñüz oldı emîr
Kimse dimesün dağı aña fakîr
[309b]
- 330 Ben fakîrem ol ganîdür biliñüz
Aña uyuñ varısa ger biliñüz
- Çün Hadîceden bu sözi aldılar
İşidenler aña hayrân kaldılar
Ol ki düşmenler durur hor oldılar
Derk-i esfel içre key zâr oldılar
Haclete varup qarardı yüzleri
Baş aşığı oldı çıkdı gözleri
Anı sevmeyen hemîşe gülmesün
Dünye vü ‘uqbâda eylük bulmasun
- 335 Çün tamâm itdük bu zîbâ kışşayı
Şâz olup şavduğ gönülden güşşayı
Oğuyanlaruñ yiri olsun na‘îm
Diñleyenler görmesün nâr-ı cahîm
Nazm idene rahmet itsün ol ilâh
Ol habîbi hürmetine pâdişâh
Ol ‘arûsa vir saçılık yâ Ganî
İşbu ‘aşî ümmetün sen ‘afvını
Ol şaçudan umaruz yâ Ze‘l-celâl
Bize de ire birez andan nevâl
- 340 Luţfuñ üküşdür senün kullaruña
Lâyık iderseñ n’ola dizârûña
[310a]
‘Abdi senün dağı cürmün bey-şumâr
Vir salâvat rahmet ide Kirdigâr
Ol Hadîce hürmetine ol Ganî
‘Afv iderse n’ola ‘Abdî cürmüni
Bu kitâbi yazanı i Kirdigâr
Cennet-i a‘lâda eyle ber-qarâr
Ol habîbüñ hürmetine yâ Kerîm
Fazluñıla kııl ‘inâyet yâ Muķîm
Dağı her kim yazana kılsa du‘â
Hak emânında ola ol dâyimâ
Teşneye virilse ger âb-ı hayât
İrmez aña hiç elem ba‘de‘l-memât
- 347 Ger dilerseñ âb-ı rahmetden hayât
Vir Resülün rûhına biñ şalâvât

Sonuç

Abdî'nin *Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ* mesnevisi üzerine yapılmış olan bu çalışma ile önemli bazı tespitlerde bulunulmuştur. Bu tespitler, hayatı ve eserleri hakkında pek bilgi bulunmayan Abdî, eserlerinin muhteva ve üslûbu, incelemeye konu olan eseri ve Kadı Darîr hakkındadır.

Abdî hakkında yapılan daha önceki üç çalışmada şairin bir eseri tespit edilmiştir. Bu makaleyle üç çalışmada da adı zikredilmeyen şairin üç mesnevisinin daha bulunduğunu ifade edilerek toplamda dört eserinin olduğu ortaya konmuştur. Şairin tespit edilen eserlerinin tamamı mesnevi nazım biçimiyle yazılmıştır.

Müellifin tespit edilen eserlerinin tamamı mensu metinlerden istifade edilerek nazma aktarılmıştır. İncelemeye konu olan *Hikâyet-i Tezvîc-i Sultân-ı Enbiyâ* adlı mesnevinin de bu bağlamda Kadı Darîr'in *Sîretü'n-nebî* isimli mensur eserinden nazma aktarıldığı tespit edilmiştir. Şair, diğer eserlerinin konularını da siyerdan aldığı için, onun ilgi alanının Hz. Peygamber'in hayatı olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Bu çalışma ile Erzurumlu Mustafa Darîr'in *Sîretü'n-nebî* adlı eserinin Türk edebiyatı tarihindeki tesirleri konusunda yeni bilgiler verilmiştir. Zira Abdî'nin eserlerindeki Darîr'in siyer türündeki eserinin etkisi, şair üzerinde Darîr'in tesirini gösterdiği gibi Darîr'in etkisinin kısa vadede ortaya çıktığını da göstermiş olmaktadır. Bu vesile ile bir başka araştırma problemi ortaya çıkmaktadır. Darîr'in etkisinin ne surette olduğu hususunda ayrıntılı bir araştırma yapılabilecektir.

Kaynakça

- Adıgüzel, N. (2018). Kuloğlu Şeyh Hacı İlyas'ın Dîvân-ı Mesâbih Adlı Eseri Üzerine Bir Değerlendirme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 244-253.
- Benli, Ő. (2019). Bir Metin Yazılırken Neler Değerştirilir: Dâfi'ü'l-Hüzn ve Mahzenü'l-Esrâr Örneği. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 22, 137-170.
- Bilkan, A. F. (1999). Bâbü'r'ün "Risâle-i Vâlidîyye Tercümesi" Adlı Eseri. *Bilig*, 8, 105-111.
- Bülbül, T. (2012). Ramazan-zâde Abdünnafi İffet Efendi ve Kitab-ı Nâfi'ü'l-Âsâr Nevbâve-i Simâru'l-Esmâr Adlı Eseri. *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(1), 447-609.
- Ceyhan, A. (2010). Hıfzî'nin Manzûme-i Emsâl'i yahut Türk Atasözleri ve Deyimlerinin 'Havas' Diline Çevrilmiş Hâli. *Journal of Turkish Studies - Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 34(1), 85-119.
- Ceyhan, A., & Koşık, S. (2006). Cemâlî'nin Risâle-i Durüb-ı Emsâl'i. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 16, 33-76.
- Coşkun, A. O. (1997). *Simkeş-zâde Feyzi'nin Mesnevîleri (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Samsun: Otak Form Ofset.
- Çelebioğlu, Â. (1998). Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları* (2. Basım, ss. 349-365). İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çorak, R. (2018). "Türk Edebiyatında Hz. Hatice Metinleri", *İslam Te'lif Geleneğinde Biyografi Yazıcılığı*, 10-11 Kasım 2016, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, ed. Hidayet Aydar, İstanbul: Ensar Yayınları. 423-436.
- Demir, C. U. (2019). *Tuhfe-i Őerifi (İnceleme-Metin-Bağlamlı Dizin)* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dilçin, C. (2013). *Yeni Tarama Sözlüğü* (3. Basım). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Düzenli, M. B. (2014). *Hüseyin b. Ahmed Sirôzî'nin Câmîü'l-Envâr 'Alâ Tefsiri'l-İhlâs Adlı Eseri (1b-192b, İnceleme-Metin)* [Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- El-Hâc Abdî Efendi. (917/1511). *Başlıksız*. Hacı Selim Ağa Yazma Eserler Kütüphanesi Ke-mankeş Koleksiyonu. 294b-310a.
- Erarslan, R. (2016). *Manzûme-i Haticetü'l-Kübra (Metin-İnceleme)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sivas.
- Erbil, E. (2020). *Nazm-ı Risâle-i Rûmî Ahmed'in Diliçi Çeviri Bağlamında İncelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

- Ertürk, M. (2005). Mikdâd b. Amr. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (C. 30, ss. 49-50). İstanbul: TDV Yayınları.
- Garip, S. (2010). *Gulâmî'nin Dâsitân-ı Hadicetü'l-Kübrâ Adlı Eseri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Hacı Bektâş-ı Veli. (1986). *Makâlât*. hzl. Esat Coşan. Ankara: Seha Neşriyat.
- Hacı Bektâş-ı Veli. (2021). *Makâlât*. hzl. Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş ve Ali Öztürk. Ankara: TDV Yayınları.
- Hengirmen, M. (1983). *Güvâhî Pend-nâme (Öğütler ve Atasözleri)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- İsen, M., & Canım, R. (1989). *Hamâmizâde İhsan Hayatı Eserleri ve Divanı*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kadı Darîr. (1963). *Kitab-ı Sıyer-i Nebi*. hzl. M. Faruk Gürtunca. İstanbul: Ülkü Yayınevi.
- Kanar, M. (2009). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Karahan, A. (1980). "İlk Osmanlı Edebiyatının İncelenmemiş Dinî Bir Mesnevisi: Hikâyet-i Hadice Tezvic-i Muhammed Yahut Mevlid-i Hadicetü'l-Kübra, *Eski Türk Edebiyatı İncelemeleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. 225-232.
- Kaya, D. (2009). *Ruhsatî'nin Uğru İle Kadı Hikâyesi* (2. Basım). İstanbul: Vilâyet Kitabevi.
- Kaya Gözülü, E. (2009). Muhyiddin Mehi'nin Müfid (Nazmü't-Teshil) Adlı Eserinin Türk Dili ve Tıp Tarihindeki Yeri ve Önemi. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 25, 119-136.
- Kızıлтаş, M. (Ekim 2020). Gulâmî'nin Dâsitân-ı Hadicetü'l-Kübrâ Adlı Eserinin Bilinmeyen İki Nüshası ve Diğer Nüshalarına Dair. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24). 95-114.
- Kiremitçi, F. (2013). Klasik Türk Edebiyatında Öğretici Mensur Eserleri Nazma Aktarma Çalışmaları ve Sâdıkî'nin Akaid-nâme Örneği. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(1), 1501-1539.
- Köksal, M. F. (2018). *Uzun Firdevsî Manzum Vilâyet-nâme (Tenkitli Metin)*. Ankara: Alevilik Araştırmaları Dergisi Yayınları.
- Köse, F. (2017). *Yazarı Bilinmeyen Bir Hz. Hatice Hikâyesi (Tenkitli Metin - İnceleme)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Kurt, A. (2015a). *Abdî'nin Fezâ'il-i Hulefâ-yı Râşidîn ve Hasâ'il-i Çehâr-yâr-i Güzîn Adlı Mesnevisi [İnceleme-Metin-Tıpkıbasım]* [Yüksek Lisans Tezi]. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kurt, A. (2015b). Türk Edebiyatında Çehâr-Yâr-ı Güzîn: Abdî'nin Fezâil-i Hulefâ-i Râşidîn ve Haşâil-i Çehâr-Yâr-i Güzîn Adlı Mesnevisi Üzerine Bir İnceleme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(3), 107-126.
- Nazik, S. (2021). "Manzum Siyer-i Nebî" Bağlamında Hz. Hatice'nin Hz. Muhammed'e Olan Muhabbeti, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(1), 31-50.
- Özköse, K. (2015). Tasavvuf Kültüründe Hz. Hatice, *Hz. Hatice Sempozyumu Bildirileri*, ed. Ali Aksu, Sivas: Dumat Ofset. 107-119.
- Öztürk, N. (2016). *Yazarı Belli Olmayan "Hazret-i Hatice Manzumesi" Metin-Dil İncelemesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Kocaeli
- Özyaşamış Şakar, S. (2005). *Birgivi Muhammed Efendi'nin Manzum Vasiyyet-nâmesi (Eleştirili Metin-Dil İncelemesi-Sözlük)* [Doktora Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Paçacıoğlu, T. (1993). *Battal-nâme (İnceleme-Metin-İndeks)* [Doktora Tezi]. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sevinçli, V. (2007). *Hatiboğlu Letâiyf-nâme*. İstanbul: Töre Yayın Grubu.
- Soycan, A. (2018). *Türk Edebiyatında Hz. Hatice ve Manzûme-i Hazret-i Hadîcetü'l-Kübrâ (Rol-Model Olarak Hz. Hatice)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Konya.
- Süer, F. R. (2015). Türkiye'de Hz. Hatice Çalışmaları, *Hz. Hatice Sempozyumu Bildirileri*, ed. Ali Aksu, Sivas: Dumat Ofset. 137-142.
- Şahin, H. (1993). *Hatiboğlu Ferah-nâme (Dil Özellikleri-Metin-Söz Dizini)* [Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şentürk, A. A., & Kartal, A. (2005). *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi* (2. Basım). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Topbaş S. - Selçuk, B. (Sonbahar 2019). *Hz. Peygamber'in Hz. Hatice ile Evliliğine Dair Bir Hikâye: Tezevvücü'r-Resûl*, *Journal of Turkish Language and Literature* 5 (4) 752-780.
- Tursun, E. K. (2010). *'Hâzâ Kitâb-ı Hadîcetü'l-Kübra' (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Bolu
- Türkoğlu, S. (2012). *Bekâi Kitâb-ı Kerbelâ (İnceleme-Tenkitledi Metin)* [Doktora Tezi]. Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uysal, M. (2010). *Nikâhnâme (İnceleme-Metin)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Yekbaş, H. (2012). *Türk Edebiyatında Hz. Ali ve Hz. Fâtıma Mevlidleri*. İstanbul: Asitan Kitap.

- Yekbaş, H. (2013). *Divan Şiirinde Ashâb-ı Kehf ve Râşih'in Ashâb-ı Kehf Mesnevîsi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Yıldız, A., & Toparlı, R. (2020). *İhramcızade Mevlidi*. ed. İ. Yasak. Sivas: Sivas Belediyesi.
- Yılmaz, O. (2020). Şumnulu Hâfiz Hilmî Efendi'nin Zafer Adlı Türkçe Manzûm Tecvîdi. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 24(1), 519-538.
- Yüksel, S. (1965). *Mehmed Işk-nâme (İnceleme-Metin)* Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Yayınları.